

Zakończenie

*Jest taka miłość, która nie umiera
– choć zakochani od siebie odejdą*
ks. Jan Twardowski

Ten numer miał na celu ukazanie znaczenia miłości i pokrewnych uczuć w życiu osób starszych. Podjęta problematyka była ukazywana przez Autorów w różnych aspektach. Na zakończenie pragniemy ukazać jeszcze jeden wymiar miłości i bliskości..., ten, który przekracza granicę śmierci. Miłość, bliskość i obecność duchową wyrażoną na kamiennych tablicach w epitafiach nagrobkowych. Przytoczone teksty zostały spisane z nagrobków na cmentarzach w Lublinie, Rzeszowie i Krakowie.

Poradzenie sobie z kryzysem wywołanym śmiercią osoby bliskiej jest możliwe poprzez przejście procesu żałoby. Ma ona doprowadzić do zerwania więzi ze zmarłym bliskim oraz do odsunięcia od niego nadziei. Kiedy udaje się dojść do tego, żal i poczucie winy ulegają osłabieniu. Proces żałoby wymaga, aby człowiek zrezygnował z ukochanej osoby i zaakceptował jej odejście. Te zmiany realizują się poprzez odczuwanie cierpienia oraz wysiłek emocjonalny (Pilecka 2004).

Żałoba stanowi proces integrujący zmiany zachodzące w dwóch komplementarnych kierunkach. Jeden dotyczy przeszłości i teraźniejszości – to żal po stracie, wspomnienia, podtrzymywanie więzi i zadań wynikających z kontaktu z osobą bliską. Drugi kierunek dotyczy teraźniejszości i przyszłości – stanowi on podejmowanie prób w układaniu życia na nowo (Oleś 2011).

Odejściu bliskiej osoby towarzyszy wiele bardzo intensywnych emocji. Jedną z nich jest rozdzierająca serce tęsknota.

*Gdzie jesteś?
Zawołaj na mnie głosem ptaka, szumem wód,
Albo przyjdź, choćby we śnie
Choć na chwilę błagam wróc (cmentarz, Lublin).*

Wyrycie dodatkowych słów na nagrobku jest w pewnym sensie formą terapii. Wyrażeniem myśli, na które zabrakło czasu. Czasem jest to zapewnienie zmarłego o pamięci.

Życie przemija, pamięć pozostaje (cmentarz, Rzeszów).

Są chwile i ludzie, których się nie zapomina (cmentarz, Kraków).

Kto żyje w sercach, którzy pozostają, nie umiera nigdy (cmentarz, Lublin)

Odszedłeś, ale żyjesz w naszej pamięci (cmentarz, Rzeszów)

Pragnący wyrazić miłość do tych, co odeszli, zawsze znajdą odpowiednie słowa.

Bo umrzeć to zbyt mały powód, żeby przestać kochać (cmentarz, Lublin)

Kto kocha naprawdę, będzie kochał wiecznie (cmentarz, Lublin)

Nie warto odkładać gestów, spojrzeń, słów zapewniających o miłości do bliskich.

Bo...śmierć jest tak punktualna, że nie zawsze w porę (cmentarz, Lublin)

Dlatego, spieszymy się kochać ludzi... (J. Twardowski)

Redaktorki numeru

Bibliografia

- Oleś, P. K. (2011). *Psychologia człowieka dorosłego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pilecka, B. (2004). *Kryzys psychologiczny. Wybrane zagadnienia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.